

Suvi Ronkainen

Niin voi! Kommentti Elina Mäenpää-Reenkolan artikkeliin Naisen viha, kosto ja syyllisyys

Luen Elina Mäenpää-Reenkolan artikkelia sosiaalipsykologina ja naistutkijana, tyttärenä ja äitinä, jolla on tytär. Vaikeinta lukeminen on viimeisestä positiosta. Niin vähän tilaa toimijuudelle löytyy tyttäreni ja minun suhteesta artikkelin mukaan. Hänen on naiseutensa saavuttaakseen samastuttava äitiinsä. Hyvää ei tästä seuraa. Naisena hän joutuu toistuvaan irtaantumiskamppailuun, joka rämettää häpeälle alttiiksi. Alttius tekee araksi, vihan ilmaisuista on luovuttava. Äitinä olen pettymysten lähde. Yksinhuoltajaäidin tyttärenä, siis täysin äidin vallassa olleena ja hänestä riippuvaisena, kohdistan torjumani vihan seuraavaan sukupolveen. Ja kostoni muodot ovat vivahteikkaat. Positiivisinta ennusteessamme on avioitumiseni. Samastuminen isään voi sentään laajentaa tyttäreni minuutta ja antaa hänelle potkua, pontevuutta ja luvan menestykseen.

Lukeminen on helpompaa tyttärenä. Minua on kohdeltu väärin, mutta olen selviytynyt. Voin ajatella, että feminismi on esimerkki siitä, kuinka olen kanavoinut rakentavasti äitikapinani yhteiskunnallisen epäkohdan poistamiseksi. (Itse olen luullut kyseessä olleen poliittisen kapinan patriarkaattia vastaan.) Epäilyä tuottaa kuitenkin se, että teksti kuvaa (tietynlaisen) feminismin ilmentävän sisätila-aggressiota, joka kohdistuu toisten naisten hedelmällisyyteen. Lisäksi se nimeää tutun pelon siitä että ideoita, ajatuslapsia, voitaisiin varastaa saman aggression käänteiseksi muodoksi – ei siis reaalisiksi mahdollisuudeksi yliopistoyhteisössä. Sitä, kuinka arvotan erilaisia orgasmin lähteitä en enää uskalla edes ajatella, ja takaraivossani jyskyttää epäily, mistä kokemani keskenmeno mahtoi johtuakaan. Olikohan se varmasti kohdun ulkopuolinen? Entä mistä kertookaan toiveeni saada kaikki: lapset, ura, suhde ja rakkauselämä; kohtuullisista odotuksista vai ylivoimaisuudella kostamisesta?

Onneksi käytössäni on myös sosiaalipsykologin ja naistutkijan lukemistavat. Niiden avulla voin yrittää kontekstoida artikkelia joihinkin puitteisiin. Epäilen nimittäin, etteivät äidin ja tyttären suoraviivaiset lukutavat oikein tavoita sitä maastoa, jossa artikkeli taivaltaa. Tutkijana myös väitän, ettei tämä selity torjunnalla. Kyse on psykoanalyttisen kirjoittamisen ja keskustelun itsestäänselvyyksistä, joita tekstissä ei eksplikoita. Näitä itsestäänselvyksiä ovat mm. se, että esimerkit tulevat kliinisistä tapausanalyysistä ja keskiössä on psyykinen todellisuus, jonka piirteistä puhutaan kontekstittomina. Tätä puhetapaa voidaan toki perustella oletuksella psykofyysisen

kehityksen universaaliudesta. Siten psykoanalyttisen pohdinnan analyysitaso ja pätevyysalueen rajat ovat varsin erityisiä, mutta tämä erityisyys ei ilmene tekstistä.

Ehkä se, mitä tarkoitan erilaisilla analyysitasoilla ja relevanttisuusalueilla selviää konkreettisten esimerkkien avulla. Elina viittaa turvakodeissa havaitun, että kärsivät, pahoinpidellyt naiset ovat riippuvaisia vihaamastaan miehestä. He palaavat hänen luokseen. Syyksi hän esittää sen, ettei nainen kestä syyllisyydentuntoja omasta vihastaan ja pahuudestaan, mikä suhteen sanattomassa työnjaossa muuntuu miehen esittämäksi väkivaltaisuudeksi. Näin ehkä yksittäistapauksessa voi olla. Tämä, yksittäisen naisen mahdolliseen psyykkiseen todellisuuteen nivoutuva selitys ei kuitenkaan kerro mitään parisuhdeväkivallasta ilmiönä. Eikä se ota millään tavalla huomioon parisuhdeväkivallan dynamiikkaa, kuten ei myöskään ristiriitaisia lojaliteetteja ja muita parisuhdeväkivallan todellisuuden tasoja. Tavoittamatta myös jää, miksi suhteen toinen osapuoli ryhtyy 'esittämään' väkivaltaista. Lisäksi unohdetaan, ettei väkivaltaisuutta esitetä, vaan väkivallantekoja tehdään. Näillä teoilla on merkityksensä ja seuraamuksensa sekä symbolisesti että konkreettisesti. Artikkelin selitys voi olla pätevä, mutta vain yksittäisen ihmisen psyykkisen todellisuuden umpiossa. Samalla tavalla voi olla, että jonkun naisen prostituutiossa on kyse siitä, että hän etsii valtaa mieheen pakottamalla hänet maksamaan ruumiistaan. Prostituutiota sen enempää kuin prostituoiduksi päätymistä tai siihen liittyviä sukupuolistuneita valtajakoja se ei kuitenkaan selvitä. Prostituutiopiikit liittyvät sosiaalishistoriallisesti köyhyyteen, armeijan liikehdintään ja elintasokuiluihin. Ja toisaalta, vain sellaisessa seksuaalikkulttuurissa, jossa miesten seksuaalisten oikeuksien ajatellaan olevan rajattomia, voidaan edes kuvitella seksistä maksamisen voivan olla alentavaa. Vain jos oletan, että itselläni on vapaa käyttöoikeus johonkin, voi luvan pyytäminen tai maksamaan joutuminen tuntua loukkaukselta!

Psykoanalyttisen lähestymistavan kiehtovuus ja lupaus kumpuavat juuri sen keskittymisestä psyykkiseen todellisuuteen. Psyykkinen todellisuus yhtyy reaalityodellisuuteen ainakin sikäli, että ruumiillinen kokija on aina jossakin. Psykoanalyysin kannalta voi olla, ettei näitä todellisuuksia voi pitää erillään useastakaan syystä. Ongelmia vain nousee siitä, että sisäisen todellisuuden kuvausten ymmärretään kertovan siitä, mitä todella tapahtui tai siitä, mitkä ovat jonkin ilmiön kulttuuriset merkitykset ajassa ja paikassa. Esimerkiksi lapsen psyykkisen todellisuuden kannalta on mahdollista, että äiti on ylivaltainen. Mutta historiallisesti ja tietyssä ajassa ja paikassa katsottuna äidillä ei ole koskaan ollut yksinomaista valtaa lapseen tai äitiyden määrittelyyn puhumattakaan siitä, että hänen asiantuntijuutensa lapsen hoidossa olisi ollut kiistaton. Päinvastoin, äitiys on ristiriitaisten intressitahojen: väestöpolitiikan, asiantuntijoiden, psykologien, lääkäreiden jne. temmellysaluetta. Ja vaikka on mahdollista, että kettutyttöjen toiminnassa voidaan nähdä avoimen aggressiivinen kapina äidin diktatorista valtaa vastaan, ei se poissulje saman toiminnan merkitystä tietoisena yhteiskunnallisena kannanottona. Kettutyötöt vastustivat eläinten piittaamatonta riistoa taloudellisen voitontavoittelun vuoksi ja maailmankuvaa, jossa ihminen on luomakunnan herra. Tätä ei voi palauttaa, selittää eikä mitätöidä

mahdollisella psyykkisellä symboliarvolla puhumattakaan siitä, että tapauksen symbolimerkitykset voivat kiinnittyä yhtä hyvin isän vallan vastustamiseen (taloudellinen riisto, yhteiskunnallinen kapina).

Psykoanalyttinen traditio katselee ruumista universaalina ja muuttumattomana, psykofysiologisen kehityksen perustana. Kulttuurin vaikutuksen psykoanalyttinen traditio kyllä tunnistaa. Mutta entäpä jos situationaisuus ulottuukin syvemmälle kuin ajan ja paikan 'vaikutukseen'. Entäpä jos ruumis on sisäisessä suhteessa tilanteeseen, ei ulkoisessa. Sisäisen ja ulkoisen suhteen erottaa toisistaan se, että ulkoisessa suhteessa toisiinsa olevat oliot voidaan yksilöidä tai todentaa toisistaan riippumatta. Sisäisessä suhteessa olevat oliot kiinnittyvät toisiinsa ollakseen sitä mitä ovat, kuten Sara Heinämaa kirjassaan *Ele, tyyli ja sukupuoli* toteaa. Niitä ei siis voi kuvata eikä tunnistaa erillisinä, vaan ne ovat osa merkityssuhteiden kudelmia. Jos näin on, merkitsee se sitä, että psykofyysiset kokemukset ja ruumiiseen kiinnittyvät, ruumiista johdetut symbolit ovat muuttuvia. Ruumis on siten se, joka kiinnittää meidät tiettyyteen, ei universaaliuteen. Jos näin on, seuraa siitä se, että ajatus siitä, että tytön psykofyysisen kehityksen erityispiirteet selittäisivät vähäisempää avointa aggressiivisuutta, raamittuu tilanteella. Vain tietyssä ajassa ja paikassa tietynlaisiksi merkityksellistyessään näin tapahtuu. Se kuinka merkitykset – myös ruumiille annetut – muuttuvat, näkyy selkeästi uuden tyttökuulttuurin piirteissä: väkivaltaisuuden, hyökkäävän ruumiillisuuden ja seksuaalisuuden arvottamisessa.

Elina Mäenpää-Reenkola haluaa rikkoa tavan mieltää nainen uhrina. Hän korostaa naista aktiivisena, valintoja tekevänä subjektina. Mutta samalla hän asettaa naisen subjektiudelle mahdottomia haasteita. Yhteiskunnan ja subjektin suhteesta tulee volutaristinen – ikään kuin käytännöissä ja kulttuurisissa merkitysrakenteissa olisi vapaus esimerkiksi valita, haluaako klitoriksen ympärileikkauksen vai ei. Lisäksi nämä 'valinnat' näyttävät yksittäisiltä tilanteilta, ikään kuin niistä ei seuraisi mitään tai ne eivät poissulkisi jotain muita mahdollisuuksia. Voiko esimerkiksi valita hankkivansa lapsia ja kieltäytyä äitiydestä?

Artikkelimme puhuvat siis samasta asiasta mutta varsin erilaiselta pohjalta. Näkökulmastani suuri osa Elina Mäenpää-Reenkolan artikkelin esimerkeistä on ongelmallisia, jos ne ymmärretään jonain muina kuin yksittäistapauksista kertovina, voi olla -esimerkkeinä tai sisäisen maailman kuvituksena. Päädyimme kuitenkin samoille ongelma-alueille. Toteamme molemmat, että naisen vihalle on vaikea löytää tilaa. Lisäksi sijoitamme sen mieluummin häpeän alueelle sekä minän erillisyyteen kuin vihaan tai syyllisyyteen sinänsä. Elinan näkökulmasta kyse on sekä psykofyysisen kehityksen erityispiirteistä että äitiin samastumisen ja äidin ylivallan seurauksista. Omalta tarkastelutasoltani kyse on naisen toiseussuhteesta sekä yhteiskunnallisiin valta-asetelmiin että kulttuurisiin merkityksiin, jotka ehdollistavat tulkintojamme mieslähtöisiksi. Molemmilla lähestymistavoilla on omat pätevyysalueensa. Ne sopivat avaamaan erilaisia solmuja ja kuvaamaan toisenlaisia kokemusten kirjoja.

Seuraava artikkeli:

[Eero Rechartt: Paha meissä ja maailmassa](#)